

appositae erant, ut maritus non ex primo impetu ageret, sed ad saniora consilia se recipere posset, dum temporis mora satis longa insumeretur, ut iuridicae conditiones omnes expererentur (100). Demum ex eo pariter constat, quod soli viro tribueretur facultas dandi libellum repudii, mulieri, autem haec denegaretur, adeo ut non nisi sub extremis reipublicae temporibus

(100) Formulam penes Iudaeos receptam, et qua, ubi ipsis divortium permittitur, adhuc utuntur, inter caeteros exhibet Bonfrerius his expressam verbis: « In quarto sabbati, in duodecima mensis Tisri, anno a creatione mundi quatermillesimo centesimo tertio, in urbe Babylonis, ego Rabbi » Simeon, filius Rabbi Sadoc, filii Rabbi Aman, filii Rabbi Daniel, » sponte mea, et ex animo, citra ullam coactionem, a me dimitto ac » repudio Rachel, filiam Rabbi Abraham, filii Rabbi Ioseph, filii Rabbi Salomonis, et concedo ei licentiam et potestatem, ut pro libito suo abeat quo voluerit, ducique possit ab omni viro, ne eam quisquam prohibere praesumat. » In cuius rei testimonium dedi ei hunc librum repudii, et schedam dimissionis atque signaculum divortii iuxta constitutionem Moysi et Israel, praesentibus testibus infra scriptis. »

Decem porro erant caerimoniae in hoc negotio servandae. 1. ut uxor nusquam discederet nisi volente marito et accepta ab eo potestate; quam potestatem maritus se facere etiam in libello exprimebat; 2. ut libellus in manu uxoris traderetur; 3. ut adscriberentur ut minimum duorum testium nomina; 4. ut exprimerentur tres generationes viri totidemque mulieris, ut in libelli formula expressum est, licet alii velint sufficere si una hinc inde generatio exprimeretur; 5. ut scriberetur libellus rotundis litteris, distinctis, atque perspicuis, ita ut una aliam non attingeret, ne quod scripturae vitium irreperet; 6. ut si inter scribendum aliquo actu atramenti in membranam decidisset guttula, libellus auctoritatem non haberet, aliusque denuo scriberetur, 7. ut in libello nullum rasurae vestigium appareret, ne suspectus esset vitii, 8. ut membrana longior esset quam latior 9. ut omnes testes qui aderant suum quisque sigillum imprimeret; 10. ut maritus diceret: *accipe libellum repudii et esto a me abiecta et cuicumque marito permissa.*

Cf. etiam hoc de argumento Brouwer *De iure connub.* lib. II. c. 50. qui recensitis conditionibus addit: « Haec et alia plura divertenti Iudaeo observanda » fuere, quae omnia si recensenda forent, integrum occuparent librum, ut » scribit Buxtorffus. Scilicet cum minimas ab causas divortia admiserint, » tamen divertendi adeo difficilem voluerunt Rabbini, ut ab iis ob moras, » molestias, sumptus et difficultates detererentur mariti; simulque dum haec » omnia rite parantur, ut interea ex amicorum intercessione, subsideret et » mitigaretur mariti iracundia, et divortii loco sequeretur potius redintegratio coniugalis amoris. »

effrontes mulieres Iudaeae inventae sint, quae Romanas imitantes ausae fuerint maritis libellum dare repudii (101).

Ex his omnibus patet eiusmodi constitutionem Mosaicam non fuisse praeceptivam, sed tantum permissivam, ac per eam divinitus dispensationem datam fuisse primaevae legi indissolubilitatis a Deo ipso constitutae in nuptiarum institutione inter protoparentes.

ARTICULUS III. — Quaestio expenditur an et quomodo perfecta indissolubilitas, quae ex lege evangelica propria est Matrimonii christiani, deducenda sit e ratione sacramenti.

Apud theologos omnes catholicos ratum fixumque est in lege evangelica ita indissolubile esse coniugium, ut, semel ac consummatum fuerit, nunquam possit dissolvi. At si tantae firmitatis ratio quaeratur, non una est theologorum sententia. Qui ex solo etiam iure naturae matrimonii indissolubilitatem probari omnino contendunt, ut supra diximus, ii putant sacramenti rationem vix aliquid addere posse nativae indissolubilitati; alii eam potius deducunt ex praecepto positivo tum Dei, qui matrimonium ab initio ea lege instituit, tum Christi, qui illud ad pristinam severitatem restituit; alii denique ex eo quod matrimonium christianum ad dignitatem sacramenti evectum sit, et peculiari quodam modo unionem Verbi cum humanitate, et Christi cum Ecclesia significet.

Nobis nunc disserendum tantum est de hac tertia sententia, circa quam vix dici potest quanta in ea proponenda sit opinionum varietas. Quidam enim maxime insistunt rationi veri et proprii sacramenti novae legis, quae propria est matrimonii christiani; alii sacramenti nomen etiam laxius usurpant atque insistunt illi significationi, quam diximus, de Christi unione; quae quidem significatio aliquo modo inest matrimonio, etiam cum non est sacramentum, prout fuerunt coniugia inita ante Christi adventum, et etiamnum coniugia infidelium; praeterea

(101) Salome et Herodias a Iosepho Flavio *Archaeolog.* lib. XV. c. 7 n. 10 et ib. XVIII. c. 5. n. 4. primae inter Iudaeos foeminae perhibentur, quae contra maiorum consuetudinem, immo et legem ipsam libellum repudii maritis tradiderint.

alii rationem sacramenti proprie dicti, vel saltem rationem signi exhibent ut causam unicam indissolubilitis omnimodae, alii ut causam saltem praecipuam; alii vix causae rationem in ea agnoscunt, sed potius eam habent ut signum aliquod positivae voluntatis Christi, ex qua tandem repetunt christiani matrimonii firmitatem.

Argumenta, quibus utuntur, partim indirecta sunt, partim directa. Contendunt primo matrimonium non probari indissolubile ex lege naturae, neque ex primitiva institutione; restat ergo ut ea indissolubilitas a ratione sacramenti petatur. Deinde insistunt verbis Pauli Ephes. V. « Sacramentum hoc magnum » est; ego autem dico in Christo et in Ecclesia. » Hoc vero sacramentum, uti adversus Erasmum ac novatores sec. XVI. ostendit Vasquezius non ad Christum et Ecclesiam, sed ad matrimonium refertur quatenus signum praesefert unionis Christi et Ecclesiae (102). Cum igitur christianorum coniugium exhibeat signum indissolubilis coniunctionis Verbi cum humanitate et Christi cum Ecclesia, ex ipsa natura rei, quam significat, omnimoda indissolubilitate praeditum sit oportet. Quapropter cum inter caeteras attulisset auctoritatem S. Thomae, qui scribit: « Matrimonium fuit quidem in veteri lege, prout erat in officium » naturae, non autem prout est sacramentum coniunctionis » Christi et Ecclesiae, quae nondum erat facta, unde et in veteri » lege dabatur libellus repudii, quod est contra sacramenti rationem (103) » concludit: « Hinc infertur omnimodam indissolubilitatem non competere matrimonio consummato ex naturae iure, sed ex Christi divino praecepto positivo quod Deus » coniunxit homo non separet, ubi elevavit matrimonium ad esse » sacramenti, et ut repraesentaret indissolubilem Christi cum » Ecclesia per carnem unionem (104). »

Huic etiam sententiae vehementer Bellarminus insistit, dum scribere non dubitat: « Illa omnimoda indissolubilitas in unis nuptiis non potest referri in causam primariam et certissimam, nisi

(102) Vasqnez. *De matrim.* Disp. II. c. 6. n. 4 seqq.

(103) 1, 2, q. 102. art. 5. ad 5.

(104) Ibid. 8.

» in signum coniunctionis Christi cum Ecclesia, in quam causam » perpetuo Augustinus eam insolubilitatem refert (105). »

Et sane S. Augustinus passim hanc doctrinam inculcat; sic in lib. I. *De nuptiis*: « Quoniam non tantum foecunditas, » cuius fructus in prole est, nec tantum pudicitia, cuius » vinculum est fides, verum etiam quoddam sacramentum » nuptiarum commendatur fidelibus coniugatis, unde dicit Apostolus: » *Viri, diligite uxores vestras, sicut Christus dilexit Ecclesiam* (106). » Deinde subdit: « Huius procul dubio sacramenti res est, (hoc est effectus), ut mas et foemina connubio » copulati, quamdiu vivunt, inseparabiliter perseverent, nec » liceat, excepta causa fornicationis, a coniuge coniugem dirimi. Hoc enim custoditur in Christo et Ecclesia, ut vivens » cum vivente in aeternum nullo divortio separetur. Cuius sacramenti tanta observatio est in civitate Dei nostri, in monte » sancto eius, hoc est in Ecclesia Christi, quibusque fidelibus » coniugatis, qui sine dubio membra sunt Christi, ut, cum filiorum procreandorum causa vel nubant foeminae, vel ducantur » uxores, nec sterilem coniugem facile sit relinquere, ut alia » foecunda ducatur. Quod si quisquam fecerit, non lege huius » seculi, ubi interveniente repudio sine crimine conceditur cum » aliis alia copulare connubia; quod etiam sanctum Moysen » Dominus, propter duritiam cordis Illorum, Israelitis permisit testatur; sed lege evangelii reus est adulterii, sicut etiam » illa si alteri nupserit (107). » Qui praeterea paulo post ita prosequitur: « Ita inter viventes manet quiddam vinculum coniugale, quod nec separatio, nec cum altera copulatio possit auferre. Manet autem ad noxam criminis, non ad vinculum foederis: sicut apostatae anima velut de coniugio Christi recedens etiam fide perditam, sacramentum fidei non amittit, quod lavacro regenerationis accepit. Redderetur enim procul dubio redeunti, si amisisset abscedens (108), » ut alia eiusmodi

(105) *De matr.* c. II. n. 2.

(106) Cap. X. n. 10 Opp. ed. Maur. tom X.

(107) Ibid. col. 285, 286.

(108) Ibid.

S. Doctoris testimonia silentio praeteream, quae praesertim occurrunt in libro *De bono coniugali*.

Huc quoque referuntur, quae Eugenius IV. in decreto pro Armenis, qui indissolubilitatem affirmat esse bonum matrimonii, ex eo quod indivisibilem coniunctionem Christi cum Ecclesia significet (109). Hinc in Catechismo Romano legitur: «Quamvis matrimonio, quatenus naturae est officium, *conveniat*, ut dissolvi non possit: tamen id *maxime fit*, quatenus est sacramentum (110).»

His tamen haud pauci non acquiescunt, eiusmodi rationibus ducti; 1. quia hoc signum coniunctionis Christi cum Ecclesia iam habebatur tum in Adae et Evae coniugio, caeterisque veteris legis connubiis, tum etiam suo modo in ipsis gentilium coniunctionibus: sane Apostolus Ephes. V. locutus est de matrimonio in genere praemissis verbis Genes. II. *Propter hoc relinquet homo etc.* cum dixit: *Sacramentum hoc magnum est; ego autem dico in Christo et in Ecclesia*, Attamen, omnibus fatentibus, vetera illa connubia dissolvi poterant, saltem ex Dei dispensatione; ergo indissolubilitas non bene deducitur ex ratione signi seu sacramenti.

2. Quia ratio sacramenti *presse sumpti* convenit tam matrimonio fidelium tantum ratio, quam matrimonio consummato; ecquis enim inficias ibit, matrimonium fidelium, dum consensu perficitur, esse vere et proprie Sacramentum? Nihilominus in aliquibus casibus ratum matrimonium dirimitur. Igitur sacramenti etiam proprie dicti ratio illa non est, quae indissolubilitatem omnimodam tribuat matrimonio.

3. Quia verum sacramentum habetur etiamsi fideles, qui coniugium contrahunt, statuunt, seu paciscantur inter se mutuo consensu servare in matrimonio continentiam, ut constat de matrimonio inter S. Pulcheriam et Marcianum, ut alia omitam exempla, adeoque consummatio ad essentiam non pertinet sive sacramenti, sive matrimonii, prout mente concipitur a sacramento distinctum. Iam vero istud matrimonium solum ratum iugiter perseverans, etsi sacramentum vere sit semper, non nullis in casibus solubile

(109) Apud Harduin. *Acta conc.* tom. IX. col 440.

(110) *De matrim.* sect. I. §. 11.

dici debet. Hinc redit eadem conclusio, quod sacramenti ratio per se omnimodam indissolubilitatem coniugio non tribuat.

4. Quia Christus ipse significavit indissolubilitatem a Deo repetendam esse dum ait: *Quod Deus coniunxit homo non separet*, scilicet vel ex naturali Dei praecepto, vel ex praecepto positivo, non autem ex ratione sacramenti fuit indissolubilitas.

5. Quia si ratio sacramenti causa esset indissolubilitatis, matrimonium, in quo ratio sacramenti deficeret, dici deberet minus indissolubile, quam matrimonium, in quo ratio sacramenti perfecta est. Iam vero matrimonia bigamorum deficiunt a mensura sacramenti, ut loquitur Augustinus, et tamen indissolubilia prorsus sunt, non secus ac matrimonia, in quibus ratio sacramenti est perfecta (111).

6. Quia quod attinet ad Augustinum, etsi praeterrmittatur Vasquezii singularis sententia, iuxta quam S. Doctor nunquam, cum agit de matrimonio, usurpaverit sacramenti vocem presso sensu de vero et proprio novae legis sacramento, etsi haec, inquam, sententia praeterrmittatur, quae allata sunt testimonia, explicari posse videntur aut de sacramento naturalis vinculi, quod ex ipsa lege naturae sanctum est atque insolubile, aut de sacramento *baptismi* ex quo fit, ut coniugium fidelium, qui sunt Christi membra, unionem Christi cum Ecclesia significet; non autem de ipsa ratione veri et proprii sacramenti, quae matrimonio fidelium inest. Atque in hanc rem proferunt alia eiusdem sancti doctoris testimonia, uti ex libro *De nuptiis*, ubi ipse scribit: «Iam nunc si quodam modo interrogemus bona illa nuptialia, unde ab eis potuerit peccatum in parvulos propagari, respondebit nobis operatio propagandae prolis: ego in paradiso magis felix essem, si peccatum non fuisset admissum... Respondebit etiam *connubii sacramentum*: de me ante peccatum dictum est in paradiso: *relinquet homo patrem et matrem, et adhaerebit uxori suae, et erunt duo in carne una*. Quod magnum sacramentum dicit Apostolus in Christo et in Ecclesia. Quod ergo est in Christo et in Ecclesia magnum,

(111) Apud Pontium *De matr.* lib. I. c. XI.

» hoc in singulis quibusque viris atque uxoribus minimum, sed » tamen coniunctionis inseparabilis *sacramentum* (112). » Ex quibus verbis patet, iuxta mentem Augustini matrimonium in paradiso lege indissolubilitatis devinctum fuisse, iamque ex institutione sua *magnum* fuisse *sacramentum* in Christo et in Ecclesia. Fieri itaque non potest ut Augustinus ex sacramenti proprie dicti ratione coniugalis vinculi indissolubilitatem deduxerit.

Nec obstat interdum S. Augustinum ad illustrandam matrimonii firmitatem uti exemplis sacramentorum, nimirum baptismi, qui nunquam deletur in haereticis fidem deserentibus, quod attinet ad characterem; nec non ordinationis ecclesiasticae; ad hoc enim tantum S. Doctor usus est praedictis exemplis, ut ostenderet, quod, quamvis matrimonium exterius civili lege solvatur, re tamen ipsa vinculum manere, sicut character baptizati semper manet, quamvis ille, qui baptismo fidem nostram professus est, ab ea desciscat; et sicut manet re ipsa ordine insignitus etiam, qui ab officio removetur; non autem ut adstrueret ex hoc, quod matrimonium non secus ac baptismus et ordo sit proprie sacramentum, eius indissolubilitatem nasci, cum id non ferret scopus sibi propositus. Constat praeterea illis in locis Augustinum non solum agere de vinculo matrimonii christianorum, quod est sacramentum proprie; sed de vinculo praeterea cuiuscumque matrimonii in *populo Dei*; per populum autem Dei intelligit etiam antiquum populum patriarcharum, ut ex orationis contextu exploratum est. Ergo non potuit matrimonii indissolubilitatem ex propria sacramenti stricte sumpti ratione deducere.

Eugenius vero IV. dum in suo decreto asserit indissolubilitatem esse bonum matrimonii, eo quod significet indissolubilem coniunctionem Christi cum Ecclesia, non debet intelligi in sensu exclusivo, ac si inde solum, non autem ex rei natura indissolubilitas penderet (113). Insuper, ut dictum est, ea ratio signi habebatur etiam in matrimoniis veteris foederis: ratio autem sacramenti proprie dicti habetur pariter in matrimoniis ratis fidelium, et tamen solvi possunt.

(112) Cap. XXI. n. 25. Opp. ed. Maur. tom. X. col. 292.

(113) Cf. Vasquez. I. cit. c. VI. n. 62.

Hinc concludunt argumentis omnibus, quae supra attulimus, ita confici matrimonium natura sua esse indissolubile, ut necesse non sit vel ad praeceptum positivum, vel ad sacramenti rationem recurrere.

Ita quidem non pauci neque ignobiles theologi, qui proinde acriter invehuntur in illos, qui tam abiecte sentiunt de vinculo coniugali ex iure naturae, quasi non exposceret omnimodam vi sua firmitatem ac indissolubilitatem, nisi sacramenti ratio accessisset.

Quidquid porro de hac contentione sit, nobis videtur ex una parte coniugii indissolubilitatem ex ipso naturae exposci iure, adeo ut nihil sit in rerum natura, quod illud dissolvere ac dirimere valeat, nullaque humana potestas, quae vinculum possit attingere. Verum et illud fatemur eiusmodi firmitatem omnimodam haud spectare ad iura primaria seu essentialia legis naturalis, alioquin nec Deus ipse posset illud disiungere, quod tamen nemo dicet.

Ex altera vero parte negari haud posse videtur, maius adhuc robur firmioremque indissolubilitatem nactum esse matrimonium christianorum tum ex iure positivo divino, discente Christo: « Quod Deus coniunxit, homo non separet; » tum ex veritate sacramenti, quo fit, ut nullo unquam in casu matrimonium fidelium semel consummatum possit dissolvi. Quidquid porro Vasquezius ac nonnulli alii cum ipso sentiant, dubitari nequit, S. Augustinum maiorem firmitatem agnovisse ac saepius inculcasse in coniugiis fidelium, quam in caeterorum connubiis, idque ob sacramenti dignitatem, quam exclusive obtinet christianorum matrimonium.

Ad haec componenda aliqui theologi, inter quos eminent Basilius Pontius (114) in matrimonio generatim sumpto 1. intrinsicam et extrinsecam firmitatem distinguunt. Priorem, quae oritur ex natura rei, unice ac totam repetunt ex naturae iure licet non essentiali et primario, posteriorem vero arcessunt sive

(114) Lib. I. a cap. XI. ad. XV.

ex iure divino positivo, sive ex ratione sacramenti proprie dicti.

Qua distinctione praemissa, 2. illud etiam animadvertunt, obligationem aliquam natura sua esse posse perpetuam, neque tamen illico exinde sequi, eam neque a supremo rerum Domino dissolvi posse, vel ipsam rei naturam immutari atque attingi, si quod de se perpetuum et stabile esse deberet, Deo ita disponente nec stabile sit neque perpetuum. Quod deinceps nonnullis exemplis declarant, confirmantque. *Status* quivis ex. gr. ex natura sua ita perpetuam firmitatem exigit, ut si ea desit, status ratio corruat, uti theologi, praeunte angelico Doctore (115), uno ore fatentur. Hinc status religiosus ex se, seu natura sua est omnino perpetuus; et tamen Rom. pontifex potest, accepta a Deo auctoritate, illum dissolvere; sic votum absolutum ex se perpetuum est, et tamen potest eadem auctoritate a pontifice dissolvi, seu ab eo dispensari. Iam vero eiusmodi dissolutio aut dispensatio haud immutat sive naturam sive firmitatem, quam ex sese habent tum status religiosus, tum votum, quae non desinunt ex se esse perpetua, etsi per accidens ex perpetuis fiant temporalia. Igitur quamvis matrimonium vel in favorem baptismi vel in favorem religionis auctoritate divina dissolvatur, non obstat quominus ipsum matrimonii vinculum, quantum ex natura eius est, sit omnino indissolubile.

Quamobrem non bene arguunt ii, qui ex eo quod divinitus data est dispensatio inferunt matrimonium non esse indissolubile naturaliter, sed solum quatenus est sacramentum. Nam si ea ratio quidpiam valeret, matrimonium neque naturaliter, neque prout est sacramentum indissolubile dici deberet; quum etiam matrimonium ratum fidelium dissolvi possit. Ut matrimonium naturaliter indissolubile dicatur, sufficit ut in rerum natura nulla vis sit, quae possit illud derimere, quamvis naturae Auctor id possit; quemadmodum et alia plura iuxta naturae legem fieri nequeunt, quae tamen Deo ipso permittente et volente fieri pos-

sunt. Atque ut alio etiam exemplo utamur, anima hominis naturaliter incorruptibilis et immortalis dicitur et est, quia nulla est intrinseca corruptionis causa, nullaque vis naturae, quae eam possit destruere, licet per se Auctor naturae id facere posset; ex eo autem quod Deus, indito naturali immortalitatis et felicitatis appetitu, ostenderit se id nunquam facturum, quod absolute loquendo facere potuisset, non sequitur animam non esse intrinsecus et naturaliter incorruptibilem, adeoque eius immortalitatem a sola Dei voluntate positiva pendere; sed solum sequitur, animam, quae natura sua immortalis est et incorruptibilis, nunquam destructum iri neque ab eo, qui est extra ac supra naturam omnem. Simili ratione matrimonium est naturaliter indissolubile, quia nulla est intrinseca dissolutionis causa, imo nulla vis naturae, quae illud solvere possit, licet id fieri possit ab extrinseco, scilicet ab Auctore naturae. Ex eo autem quod Deus statuerit illud non solvere, nullatenus dici debet omnem indissolubilitatem ex ea positiva voluntate pendere, sed solum intrinsecae ac naturali extrinsecam etiam rationem firmitatis accessisse.

Hinc 3 iure optimo dici potest matrimonium christianum, quatenus est sacramentum, ac perfectius exhibet unionem Christi cum Ecclesia, maiorem firmitatem habere, ac pressius esse insolubile, quam sit suapte natura; ex ratione enim sacramenti et signi extrinseca firmitas repetenda est. Cumque ea significatio indita sit matrimonio fidelium, eo ipso quod baptismum susceperunt, et membra sunt Christi, inde fit, ut matrimonium etiam in infidelitate contractum post coniugum conversionem sine novo consensu extrinsecam pariter hanc firmitatem acquirat.

Quod si 4. penitus etiam maioris huiusce firmitatis ratio quaeratur, res ita exponi potest, ut ratio sacramenti et significatio coniunctionis Christi cum Ecclesia non sit proprie indissolubilitatis causa, sed potius signum a posteriori, quo intelligimus, suscepto baptismo, iam locum non habere eum casum, in quo supremus rerum Dominus disposuit matrimonium infidelium dissolvi in

favorem baptismi, quando alter convertitur et alter pacifice cohabitare renuit. Sic etiam, quum matrimonium fidelium consummatum est, cessat etiam alter casus ex his, in quibus Christus disposuit, ut coniugium dissolveretur; nempe in favorem status religiosi. Haec porro maior indissolubilitas extrinseca est, neque aliunde tandem pendet quam a Christi voluntate. Licet enim matrimonium consummatum perfectius exhibeat coniunctionem Christi cum Ecclesia, quam matrimonium tantum ratum, tamen si Christus voluisset, potuisset certe statuere, ut matrimonium etiam consummatum fidelium dissolveretur in favorem religionis, non obstante ratione sacramenti et signi perfecti, prout ea non obstante matrimonium fidelium non consummatum dissolvitur. Ea igitur sacramentalis significatio et ratio ipsa sacramenti non efficit per se indissolubilitatem, sed potius signum est a posteriori, quo colligimus, extrinsecam dissolubilitatem omnino cessasse.

Hac ratione 5. exponi possunt de extrinseca firmitate tum Sancti Augustini, tum Eugenii IV. testimonia, tum alia Patrum et conciliorum effata, quibus et matrimonium per se indissolubile dicitur, et simul maxime indissolubile asseritur, quia est sacramentum.

Tandem si haec probentur, prout probari posse videntur, diversae theologorum sententiae haud aegre conciliantur. In hac enim doctrina, quam exposuimus, tum lex naturae, tum lex positiva, tum ratio sacramenti ad indissolubilitatem christiani matrimonii comprobendam mire conspirant; scilicet non *exclusive* ex uno aut alio capite, sed simul ab omnibus perfecta indissolubilitas deducitur, atque ex quavis sententia illud, quod verum est, seligitur, simulque componitur; atque adeo conciliari possunt, qui indissolubilitatem repetunt ex iure naturae, cuiusmodi sunt Lyra, Abulensis, Sotus, Lopez aliique apud Sanchez (116) cum iis, qui eam deducunt ex iure positivo, uti Guillelmus Rubiva, Richardus, Iac. Almainus, Deca Hispalensis, Iac. Latomus aliique apud Pontium (117); et cum his

(116) *De matrim.* lib. II. disp. 15. n. 4 seq.

(117) *De matrim.* lib. 7 c. 12 n. 4.

utrisque ii, qui insistunt rationi sacramenti, cuiusmodi sunt Bellarminus, Burgensis, Durandus, S. Antoninus, Caietanus, Medina aliique, quos Sanchez allegat et sequitur (118). Sed insuper hac ratione inter se componi et perfici possunt non modo ea, quae de origine indissolubilitatis diversi auctores disserunt, sed etiam, quae iidem diversis in locis docuerunt, atque ea, quae nos ipsi de hac quaestione sive in praelectionibus, sive in hoc ipso tractatu exposuimus.

CAPUT II.

De Bibliorum doctrina circa christiani matrimonii indissolubilitatem etiam in causa adulterii.

Doctrina est catholica christianum matrimonium in ipsa causa adulterii esse quoad vinculum indissolubile. Prima fronte huic doctrinae obstare videntur verba Math. V. « Qui dimiserit uxorem suam, *excepta fornicationis causa*, facit eam moechari; » et XIX. « Quicumque dimiserit uxorem suam, *nisi ob fornicationem*, et aliam duxerit, moechatur. » At dogmatica horum textuum interpretatio haec est, per fornicationem seu per adulterium, divortium quidem fieri posse quoad torum et habitationem, sed vinculum ipsum nullatenus dissolvi; seu dimitti posse uxorem ita ut fas non sit aliam ducere, adultera vivente.

Si liberiores quosdam criticos etiam catholicos audiamus, difficultas, quam Ecclesiae doctrinae facessere videntur ea verba *excepta fornicationis causa*, et *nisi ob fornicationem*, obtruncari posset, negata vel in dubium revocata eorum verborum authenticitas. Ea etiam ut par est admissa, quidam catholici interpretes, dum Ecclesiae doctrinam defendunt, quasdam proponunt eorum verborum exegeticas interpretationes, quae ita doctrinam Ecclesiae de omnimoda christiani matrimonii indissolubilitate tueri videntur, ut difficultatem, quae ex iis verbis petitur, omnino praecidant: at eae nobis neque ad difficultatem solvendam necessariae neque utiles videntur, neque, quod caput est, ad veritatis normam exactae.

(118) *Ioc. cit.*